

Ah, sikke'n herlig krig

Aarhus Teater
på Aarhus Musikteater

En
Music-Hall
aften

Hver aften kl. 20 på Aarhus Musikteater (Østergades Hotel) 20. april - 10. juni

Music Hall før og nu

Af Per Brink Abrahamsen

*"Once again: Good evening, ladies and gentlemen!"
"Good evening, Mr. Sachs!"*

Sådan har det efterhånden lydt i 25 år i 'City Varieties' i Leeds, når BBC optager sit meget populære Music Hall program »The Good Old Days«, der udsendes over det meste af Europa. Imidlertid er »The Good Old Days« kun en enkelt udløber af den engelske Music Hall tradition fra midten af forrige århundrede, der som folkelig underholdning via 'Commedia dell'arte' og middelalderens gøglere har aner helt tilbage til de gamle romere, ja, sandsynligvis så langt tilbage som nogen overhovedet har optrådt, mens andre kiggede på.

En række vidt forskellige faktorer medvirkede til Music Hall institutionens opståen i England i 1840'erne og 50'erne: En ny teaterlov gjorde det i 1843 ulovligt at have servering på tilskuerpladserne, hvis man ville spille Shakespeare og andre seriøse dramaer; i 1853 blev afgiften på annoncer afskaffet; og endelig var den industrielle udvikling så langt fremme, at der fandtes

en forholdsvis stor befolkningsgruppe, hvis løn lå så meget over eksistensminimum, at der kunne blive penge til overs, og som også havde en knapt tilmålt fritid til at bruge dem i.

Disse forhold gav stødet til, at en række entreprenante krovrætter i London og senere i provinsen begyndte at lokke med sanglig og artistisk optræden under mere eller mindre organiserede former til fremme af omsætningen.

Der var en lang tradition for underholdning i forbindelse med indtagelse af mad og navnlig drikke. Større og mindre herrekliker af vekslende respektabilitet mødtes til 'harmoniske møder' med fælles- og solosang; 'sang- og spisesale' ('Song & Supper Rooms') bød på sanglig underholdning efter teatertid; 'krokoncerter' bød på vekslende underholdning af varieté-agtigt tilsnit: vokale udfoldelser, karaktersangere, bugtalere og andre artister.

Det nye var, at alle disse elementer fik en mere organiseret form. Pub'ernes spisesale og mødesale blev inddraget til formålet, keglebaner blev nedlagt og ombygget, eller hvis der var plads, blev der bygget en særlig sal bag ved eller ved siden af pub'en.

En af de første og kendteste af disse 'haller' var »Canterbury Hall« fra 1852, som rummede ca. 700 mennesker, men som havde så stor succes, at den i løbet af et par år måtte udvides til det dobbelte. Det var ikke et egentligt teater, men en stor sal med balkon og en forhøjning i den ene ende til de optrædende. Publikum sad placeret ved lange borde, og lige neden for forhøjningen præsiderede 'the Chairman' ved sit eget bord, hvorfra han med sin auktionshammer aftenen igennem ledede forestillingen.

Det blev betragtet som en stor ære at få lov til at sidde ved hans bord og holde ham forsynet med drikkevarer.

En af årsagerne til den store publikumstilstrømning var, at kvinder havde adgang til alle forestillingerne, hvilket tidligere kun undtagelsesvist havde været tilfældet.

I begyndelsen var programerne ret seriøse; Offenbach blev introduceret i England, og Gounods »Faust« fik sin engelske førsteopførelse i en koncertversion.

Imidlertid udgjorde karaktersangerne og komikerne snart hovedparten af de optrædende i såvel Canterbury Hall som de andre haller. Det typiske ved en karaktersang, og dermed ved Music Hall sangen, er, at den fortæller en historie, der giver den optrædende mulighed for vekslende mimik, gestik og talekarakte-

Hele ensemblet i åbningsnummeret »Johnny Jones«

ristik, samt at den er beregnet på at blive foredraget kostumeret og maskeret, direkte henvendt til et publikum, der har mulighed for at synge med på omkvædet.

Sangene kan deles i to hovedgrupper, de komiske og de sentimentale, og det er ikke uvæsentligt at konstatere, at alle emner behandles i begge grupper, så der både findes sange om det trofaste gamle ægtepar, der må skilles ved fattighusets respektive indgange, og den forfulgte tøffelheld, der beklager sig over sin rappenskralde af en kone; om larsen der går på nattesvir og træffer tvivlsomme damer, og Londoneren, der erklærer sine følelser for sit hjertes udkårne, og sange om Englands storhed og de engelske soldaters uovervindelighed, efterfulgt af rekrutten, der vil give alt for ikke at komme til at slås.

Imidlertid er der en grundholdning, der gør sig gældende i en væsentlig del af sangene, nemlig et humoristisk-ironisk syn på livets foreteelser, en uimponeret realitetsans over for menneske og institutioner, parret med en ukuelig optimisme til trods for de ydre omstændigheders mangler.

Hertil kommer en jordnær appetit på livets goder, såvel de materielle som de mere sanselige, og det på et tidspunkt, hvor man af anstændighedssynsyn kunne finde på at forsyne flygelben med skorter. Dette illustreres tydeligt af den forargelse og begejstring som can-can'en vakte, og som var årsag til, at en af de største haller mistede sin Music Hall bevilling i 14 år.

– En interessant fodnote er i øvrigt, at den engelske ballettradition overvintrede i hallerne i sidste halvdel af det 19. århundrede, hvor den ikke blev dyrket på de seriøse teatre.

Aksel Erhardsen – aftenens chairman – fotograferet endnu uden kost og mask (kostume og maskering)

Efter etableringsfasen i 1850-erne og 60'erne gik man i 80-erne og 90'erne over til at bygge store teateragtige Music Halls. 'the Chairman' forsvandt og blev erstattet af numre på proseniet, ligeledes de lange borde, hvorimod serveringen af drikkevarer bibeholdtes. Samtidig begyndte en 'industrialisering' af Music Hall, der nu oftere kaldtes 'Variety', i retning af store, indbyrdes konkurrerende kæder af centralt ledede haller. Mens hallerne tidligere var blevet besøgt af den lavere middelklasse og den velstående del af arbejderklassen (+ borgerskabets og adelens sønner),

forsøgte man nu med held at tiltrække det respektable middelklassepublikum ved at fjerne alle elementer fra forestillingerne, som på nogen måde kunne tænkes at vække anstød. Disse bestræbelser i retning af at producere respektabel masseunderholdning lykkedes for så vidt, at Music Hall i 1912 fik sin officielle anerkendelse i form af en kongelig gallaforestilling – dog med udelukkelse af den uden al diskussion populære stjerne, *Marie Lloyd*, fordi hun af arrangørerne blev anset for at være for vulgær for det kongelige publikum (hun kan nærmest sammenlignes med en mellem-

ting mellem »Oh, Dagmar« Hansen, der også en tid havde forbud mod at optræde i København, og Liva Weel).

Samtidig med udvandringen gjorde en følelig konkurrence sig gældende, først fra revyerne, der blev indført efter århundredskiftet, og som udgjorde et sammenhængende hele med gennemgående kunstnere, i modsætning til Music Hall sangeren, der afleverede sit nummer, og derefter drog videre til en ny optræden i en anden hal. Efter første verdenskrig blev konkurrencen fra dels radioen og især fra biograferne meget følelig, idet sidstnævnte tilbød masseunderholdning for en langt lavere pris, end det var muligt at producere levende underholdning. I løbe af trediverne lukkede en lang række haller eller blev bygget om til biografer. En del gik tabt i blitzen under anden verdenskrig, og endelig gik de sidste i løbet af 50'erne og 60'erne over til bingo.

Imidlertid har der også siden 30'erne været bestræbelser på at holde Music Hall i live og forny genren. Ældste blandt disse er teaterklubben »Players«, der startede i 1937 med *Leonard Sachs* som medstifter, og hvor man stadig kan besøge »Londons eneste victorianske Music Hall«. (Ensemblet herfra medvirker jævnligt i »*The Good Old Days*«).

Mange pub'er har underholdning på programmet, og Music Hall-lignende forestillinger på halv- og helprofessionelt plan kan findes en række steder.

Det mest vedvarende og vellykkede forsøg på at forny genren er *ABA DABA MUSIC HALL*, der siden 1969 med 14 dages mellemrum har præsenteret nye forestillinger i pub'en 'The Pindar of Wakefield' i King's Cross i London.

Her fornys de gamle sange,

uden at man forfalder til nostalgi efter længst svundne tider, samtidig med at nyt materiale inddrages med bibeholdelse af den nære publikums-kontakt og -medleven, der er et særkende for Music Hall (som det vil huskes, aflagde Aba Daba et meget populært gæstespil i Århus Festuge 1977).

Set i et større perspektiv er Music Hall en konkret udformning af det populære teater, hvis grundsituation gennem historien har været kendetegnet ved en enlig optrædende, som med små ydre virkemidler har skullet underholde en stor publikums-masse.

Derfor har man for at tilkæmpe sig og fastholde publikums opmærksomhed, ind til hatten gik rundt, ufravigeligt grebet til det fysisk og verbalt udfordrende: hvad det pågældende samfunds magthavere har anset for ukrænkeligt eller ulovligt.

Det vil sige, at man har kritiseret autoriteterne med satiriske indslag, udfordret moralnormerne med strippere og lettere påklædte korpiger, end politiet tillader, og generelt været elsket af et publikum, der ofte af de samme autoriteter har været berøvet andre talerør.

I disse forhold ligger grundlaget for såvel det dårlige ry som teatret har haft i visse samfund på visse tidspunkter, som for den fornyelse, som teatret har brug for hver gang, det er blevet for 'etableret': den form for populære teater, der ikke bygger på bevidstløs, masseproduceret, lækker og strømlinjet underholdning, men som har den vitalitet, provokerende sammenstilling og det direkte engagement, som *Joan Littlewood* kunne udnytte til at skabe den fuore, som førsteopsætningen af »*Åh, sikken herlig krig ...*« afstedkom.

De spillede en rolle under 1. verdenskrig

MOLTKE, HELMUTH VON (1848–1916). Tysk generaloberst. Leder af de tyske operationer i starten af 1. verdenskrig, men trådte tilbage i september 1914 efter nederlaget ved Marne.

FRENCH, JOHN. Jarl af Ypres (1852–1925). Britisk generalstabschef 1912–14, chef for de britiske tropper i Frankrig til december 1915, da han måtte gå af på grund af stærk kritik. Udnævnt til chef for hjemmeværnet.

HAIG, DOUGLAS. Jarl af Bemersyde (1861–1928). Fra december 1915 britisk øverstkommanderende på vestfronten efter French.

WILSON, SIR HENRY HUGHES (1864–1922). Chef for den britiske generalstabs operationsafdeling 1910–14, i 1915 chef for den britiske militærmission ved det franske hovedkvarter. Myrdet i 1922 af irere.

KITCHNER, HERBERT. Jarl af Kartoum (1850–1916). Britisk feltmarskal. Krigsminister fra udbrudet af 1. verdenskrig (6/8 1914). Omkom på vej til Rusland med krydseren »Hampshire«, som gik på en mine.

LUDENDORFF, ERIC VON (1865–1937). Tysk general. Første generalkvartersmester ved Hindenburgs hovedkvarter under 1. verdenskrig. Deltog i 1923 i Hitlers mislykkede München-kup.

LANREZAC, CHARLES, fransk general. Chef for den 5. armé. Måtte overgive sig over for tyskerne i Belgien.

Første verdenskrig:

10 millioner døde. 21 millioner sårede.

Anden verdenskrig:

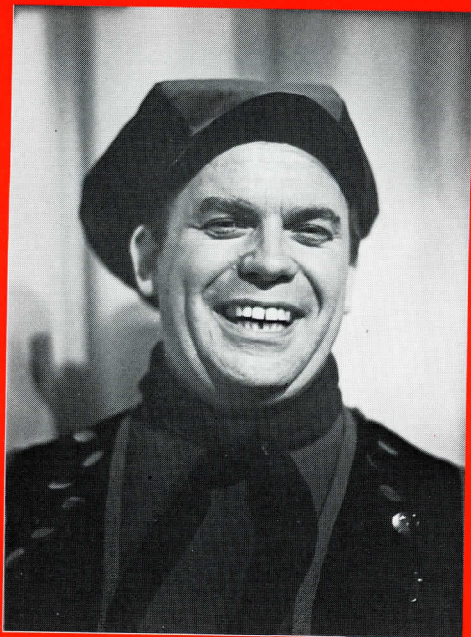
40 millioner døde. 35 millioner sårede.

Stig Hoffmeyer

Bente Eskesen

Folmer Rubæk

Børge Hilbert

Noter om nogle af sangene

JOHNNY JONES anslår tonen fra fredssommeren 1914. En amerikansk melodi af James v. Monaco, med tekst af Billy Jerome.

Vi har set jer spille cricket (We don't want to loose you) er en af krigens allerførste slagere, lanceret af revyartisten Alice Delysia.

Belgierne gav kejseren nogen på frakken (Belgium put the Kibosh on the Kaiser) er en vise skrevet og fremført af

Mark Sheridan, et stort Music Hall-navn, ikke mindst som viseforfatter.

Ah, hen mod aften si'r det pling (Itchykoo) kom fra Amerika og fulgte med en revy af samme navn over til England. *Gem dine sorger i din lomme* (Pack up your troubles in your old kitbag) vandt førstepris i en konkurrence om bedste vise til opmuntring for soldaterne i skyttegravene. Sangen blev lanceret af Florrie Forde,

Susanne Breuning, Rita Kristjansen og Bente Eskesen i »Jeg skal nok få gjort ham til en mand«

som i krigens første del gjorde en schlager ud af en to år gammel sang, nemlig »*Its a long way to Tipperary*«.

Det var juleaften i messen (Christmas Day in the cook-house) hedder sangen, som soldaterne synger for deres tyske kolleger juleaften. Oprindelig en ballade fra 1877, som skildrer forholdene i Londons slum.

Goodbye-ee. 1. akts finale er en sang, som blev lanceret af Music Hall-komikeren Harry Tate.

Åh, sikken herlig krig (Oh, what a lovely war) er af Charles Chilton forandret med ét ord. Originaltitlen fra 1916 var: »Oh it's a lovely war«.

I Picardiet en rose står (Roses of Picardy) er oprindelig en ballade af den irske poet Frederic E. Weatherly. Visen blev schlager under 1. verdenskrig, men er meget ældre.

Der går lange stejle stier (It's a long trail) er anset for at være en af de bedste viser fra 1. verdenskrig. Den blev skabt i 1913 ved Yale universitetet i USA i en konkurrence om bedste sangtekst. Komponisten Elliot fik ingen forlægger til melodien, men tog den med, da han fortsatte sine studier ved Oxford, og hans kammerater tog den i brug og førte den med sig til skyttegravene. *Der blev kaldt i fjerne bakker* (Keep the homefires burning) er sikkert den mest populære sentimentale vise fra 1. verdenskrig.

Når den rådne krig er færdig (When this lousy war is over) er en skyttegravssang, som bygger på en religiøs sang, »Hvilken ven jeg har i Jesus«. *Jeg var i trøjen* (I wore a Tunic) er også en skyttegravssang, og en parodi på en uhyre sentimental schlager, som hed »I wore a tulip«.

Alt, hvad der siges i aftenens løb, blev sagt eller fandt sted, blev sunget eller skrevet under krigen 1914-18.

Alt, hvad der præsenteres som autentiske begivenheder, er autentiske begivenheder.

I 1960 placerede et amerikansk undersøgelsesfirma alle fakta om første verdenskrig i en datamaskine, som blev brugt til beregninger om tredje verdenskrig.

Man kom til den konklusion, at krigen 1914-18 ikke kunne have fundet sted. Det var umuligt, at så mange misforståelser kunne være begået, og at så mange katastrofer var indtruffet.

Findes der overhovedet en datamaskine, som kan analysere tredje verdenskrig?

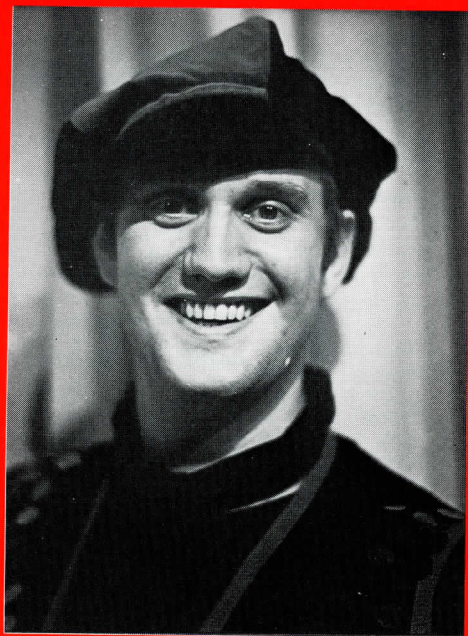
Theatre Workshop
(fra programmet til ur-opførelsen i 1963)

Ruth Maisie

Ole Thestrup

Søren Pilmark

Lars Junggreen

Sange og musikalske numre

Potpourri

Ruth Maisie – Børge Hilbert

Johnny Jones

Alle

Vi har set jer spille cricket

Damerne

Belgierne gav kesjeren nogen på frakken

Bente Eskesen

Taber vi modet

*Bent Vestergaard, Hother Bøndorff,
Sandy Grant, Ole Thestrup, Søren
Pilmark, Lars Junggreen, Stig Hoffmeyer*

Jeg skal nok få gjort ham til en mand

*Rita Kristjansen, Bente Eskesen og
Susanne Breuning*

Åh, hen mod aften si'r det pling ...

Susanne Breuning og Sandy Grant

Gem dine sorger

Herrerne

Heilige Nacht

Folmer Rubæk

Det var juleaften i messen

Erling Dalsborg og herrer

Goodbye-ee

Stig Hoffmeyer og alle

PAUSE

Åh, sikke'n herlig krig

Alle

Gas i går

Herrerne

I Picardiet en rose står

*Folmer Rubæk, Søren Pilmark,
Sandy Grant*

Hov, pas på granaten

Herrerne

Der går lange stejle stier

Stig Hoffmeyer

Tra-ra-ra-bom ...

Ruth Maisie

Jeg vil ikke med i krigen

Lars Junggreen, Ole Thestrup

Den arme kejser er så sløj

Herrerne

De sprang bare buk på marken

Herrerne

Krigen holder aldrig op

Morten Eisner

Hvis sergeanten ta'r din rom

Morten Eisner og herrerne

Jeg var i trøjen

Søren Pilmark og herrerne

Fremad tro soldater

Alle

Her kommer regimentet

Alle

Når den rådne krig er færdig

Folmer Rubæk

Taskefuld af snavset vasketøj

Herrerne

Hjem, hjem, jeg vil hjem

Herrerne

Hør helvedes klokker

Herrerne

Der blev kaldt i fjerne bakker

Bente Eskesen

Søster Susie syr soldaterskjorter

Rita Kristjansen og Susanne Breuning

Adieu de la Vie

*Stig Hoffmeyer, Hother Bøndorff,
Bent Vestergaard, Søren Petersen,
Morten Eisner, Sandy Grant*

Jeg vil ikke med i krigen

*Erling Dalsborg, Ole Thestrup, Søren
Pilmark, Lars Junggreen, Folmer Rubæk,
Børge Hilbert*

Og når de spør os

Alle

Finale – Åh, sikke'n herlig krig

Alle

*Ret til ændringer i program og rækkefølge
forbeholdes.*

En pause.

Regi: Per Brahe –

Jens Jørn Spottag

Suffli: Anette Walsøe

Belysning:

Orla Pind/Knud Jacobsen

Lyd: Keld Juhl/

Kim Engelbrechtsen

Scenemester: Kai Johansen

Malersal ved

Jens-Anker Olsen

Skræddersal ved Hanne Gissel

Teaterfrisør: Anette Krafczyk

Teaterrekvisitør: Frode

Sørensen – Viggo Jensen

Overregissør: Jørn Walsøe

En Music Hall-aften
af **Joan Littlewood,**
Charles Chilton
og **Theatre Workshop**

Åh, sikken herlig krig

Oversættelse:

**Klaus Rifbjerg og
Jesper Jensen**

Isenesættelse og
bearbejdelse:

Mads-Peter Neumann

Koreografi:

Sandy Grant

Kapelmester:

Peter Beck

Scenografi:

Jens-Anker Olsen

Kostumer:

Hanne Gissel

Lys/lyd:

**Niels Emil Larsen
Jens Ravn**

Lysbilleder og film:

Rolf Linder

MUSIC HALL-ORKESTERET

Jacob Wessberg/Per Folke (bas)

Uffe Palm Mortensen (basun)

Mogens Friis Jensen (fløjte)

Søren Slyngborg (trompet)

Malling (klarinet, barytonsaxofon)

Frans Hansen (trommer)

Peter Beck (klaver, orgel og
musikalsk ledelse)

MEDVIRKENDE:

AKSEL ERHARDSEN, Chairman

SUSANNE BREUNING

HOTHER BØNDORFF

ERLING DALSBORG

MORTEN EISNER

BENTE ESKESEN

SANDY GRANT

BØRGE HILBERT

STIG HOFFMEYER

LARS JUNGGREEN

RITA KRISTJANSEN

RUTH MAISIE

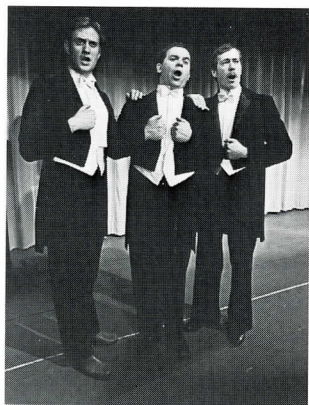
SØREN PETERSEN

SØREN PILMARK

FOLMER RUBÆK

OLE THESTRUP

BENT VESTERGAARD

S. Pilmark, F. Rubæk, S. Grant
i »I Picardiet en rose står«

Åh, sikken herlig krig – »Oh what a lovely war« i originaltitlen – havde ur-premiere på Theatre Royal i Stratford East, fremført af Theatre Workshop 19. marts 1963.

Succesen var så stor, at forestillingen efter tre måneder for fulde huse i London-forstaden blev overflyttet til et af de store Westend-teatre, Wyndhams Theatre. Samme år drog ensemblet på turné til teaterfestival i Paris og hjembragte en pris for den bedste forestilling. Ligeledes i 1963 blev »Krigen« belønnet med Variety Critics Award som bedste britiske musical det år.

Derefter gik stykket sin sejrsgang – i andre opsætninger, men med skyldig hensyntagen til originaludgaven – over store dele af Europa. I Danmark kom Folketeatret først i januar 1965, og Aalborg Teater lavede sin version i foråret 1971. Stykket var også grundlaget for en engelsk filmatisering i 1969, iscenesat af Richard Attenborough og med en stjernebestrøet rollebesætning.

»Åh, sikken herlig krig« er et kollektivt gruppearbejde. Charles Chilton havde overladt en – kan man sige – synopsis til Joan Littlewood, som siden viderearbejdede materialet sammen med skuespillerne til den musical, De skal se i aften.

Nogle datoer og begivenheder 1914-20

1914

Max Hansen optræder som 16-årig i Cirkus Varieteen.

28. juni: Den østrigske tronfølger arkehertug Ferdinand og hans gemalinde myrdes i Sarajevo.

28. juli: Østrig mobiliserer og erklærer Serbien krig. Delvis mobilisering i Rusland.

30. juli: Den tyske udenrigsminister von Jagow modtager bekræftende svar på, at Danmark vil indtage »velvillig neutralitet«.

1. august: Frankrig mobiliserer. Tyskland mobiliserer og erklærer Rusland krig.

2. august: Luxemburg besættes og Belgiens og Frankrigs grænser overskrides, desuden trænger Tyskland ind i Polen og Rusland ind i Øst-Preussen.

3. august: Tyskland erklærer Belgien og Frankrig krig.

4. august: England erklærer Tyskland krig. Præsident Wilson erklærer, at USA vil forblive neutrale. Tyskland nedlægger miner i danske farvande.

5. august: Danske sikringsstyrker indkaldes.

6. august: Østrig erklærer Rusland krig. Serbien erklærer Tyskland krig.

23. august: Japan erklærer Tyskland krig.

19. oktober–17. november: Første slag ved Ypres.

31. oktober: De allierede erklærer Tyrkiet krig.

1915

Storm P. skriver: »13 øre alt iberegnet«.

4. februar: Tyskland erklærer undervandsblokade mod England.

22. april: Andet slag ved Ypres (første tyske gasangreb).

23. maj: Italien erklærer Østrig krig.

5. juni: Ny dansk grundlov. Kvinderne får stemmeret.

25. september: September-offensiven. Champagne-slag. Engelske styrker slået ved Loos.

15. oktober: Bulgarien erklærer Serbien krig.

16. december: Sir John French afløses af Sir Douglas Haig.

1916

Det kgl. Teater spiller »Hamlet« på Kronborg. Den unge Osvald Helmuth overtager Holger »Gissemans« viser. Carl Nielsen skriver sin fjerde symfoni »Det uudslukkelige«. Danmark sælger dansk Vest-Indien for 25 mill. dollars.

27. januar: England vedtager loven om almen værnepligt for ugifte mænd (maj 1916 for gifte mænd).

21.–28. februar: Første og anden Verdun-slag.

9. marts: Tyskland erklærer Portugal krig.

25. marts: Engelsk luftangreb på Tønder.

24. april: Påskeopstanden i Irland.

31. maj–1. juni: Søslaget ved Jylland.

26. juni: Haigs indledende bombardement ved Somme begynder.

1. juli-19. nov.: Første, anden og tredje Sommeslag.

14. juli: Rawlinson gennemfører natangreb.

15. sept.: England benytter kampvogne.

21. nov.: Kejser Franz Josef d. I dør, 86 år gammel (Østrig).

12. dec.: Tysk fredstilbud.

20. dec.: Præsident Wilson opfordrer til fred.

1917

Henrik Pontoppidan og Karl Gjellerup deler årets Nobelpris. Martin Andersen Nexø skriver »Ditte Menneskebarn«. Rationalisering af levnedsmidler, arbejdsløshed, strejker og inflation i Danmark.

1. februar: Tyskland erklærer uindskrænket ubådskrig.

15. marts: Den russiske Revolution bryder ud. Zaren abdicerer.

6. april: USA erklærer Tyskland krig.

9. april-20. maj: Slaget ved Arras.

29. april-10. juni: Mytteri i den franske hær.

1. juni: De første amerikanske tropper kommer til Frankrig.

14. juli: Bethmann-Hollweg afløses som tysk rigskansler af Michaélis.

31. juli-6. november: Tredie Ypres-slag.

12. august: Paven foreslår fred.

20.-26. august: Ottende Verdunslag.

7. november: Bolchevikernes revolution i Rusland.

9. december: Jerusalem erobres af englænderne.

1918

Carl Nielsen skriver musikken til »Aladdin«. Laurits Melchior debutterer i Tannhäuser på Det kgl. Teater. Danmark anerkender Islands selvstændighed i union med Danmark.

8. januar: Præsident Wilson fremsætter sine fjorten punkter.

3. marts: Fred mellem centralmagterne og Sovjet-Rusland.

26. marts: General Foch udnævnes til højstbefalende for de allierede styrker på Vestfronten.

21. april: »Den røde baron«, Manfred von Richthofen, skydes ned over Frankrig.

15.-17. juli: De allieredes sejrsoffensiv på vestfronten begynder.

Oktober-november: Mytteri i den tyske flåde.

4. nov.: Østrig-Ungarn kapitulerer.

9. november: Kejser Wilhelm abdicerer og flygter til Holland.

Revolution i Tyskland. Republikken proklameres.

11. november: Våbenstilstand.

Kvinder over 30 år får valget i England. Kvinder får valgret i Canada, Tyskland og Polen.

1919

18. januar: Fredskonferencen i Versailles åbnes.

1920

Kvinderne får valget i USA.

(Tidstavlen udarbejdet af Mads-Peter Neumann).

Jeg var på ferie i Frankrig i 1958. Efter ønske fra min farmor besøgte jeg Arras for at fotografere min fars (hendes søns) grav. Han var faldet i dette område i 1918.

Jeg havde ingen anelse om, at der fandtes så mange soldaterkirkegårde rundt omkring Arras. Men da jeg endelig fandt det officielle mindesmærke over min far, opdagede jeg, at han ikke havde nogen grav. I stedet var hans navn ridset ind på en væg blandt navnene på de »35.942 officerer og menige fra de britiske forsvarsstyrker, som faldt i slaget ved Arras, og som ikke har nogen kendt grav«.

Hvad var der sket en mand, som umuliggjorde hans egen begravelse? Hvilke frygtelige omstændigheder kan ha' gjort det muligt at begrave 35.942 mænd inden for et relativt lille område!

Søgningen efter svaret har til sidst ført til dette stykke med den inderlige forhåbning, at man aldrig mere skal behøve at skrive en sådan gravskrift over et menneske.

Charles Chilton

Aarhus Teater

Sæson 1977/78

Aarhus Teater på Aarhus Musikteater (tidl. Østergades Hotel).

Premiere: torsdag 20. april

Teaterchef:

Henrik Bering Liisberg

Teatersekretær:

Jacob Kielland

Teaterforlag: Folmer Hansen

Programredaktion:

Bent Frandsen -

Mads-Peter Neumann

Forside og plakat:

Peter Bysted

Foto fra de afsluttende

prøver: Rolf Linder

Tryk: Kannike Tryk, Århus

Our Lady of Angel Lane

Af Mogens Damgaard Rasmussen

– Joan er stærk kost, og hendes arbejde er kun beregnet for stærke maver!

Sådan opsummerede Kenneth Tynan, daværende teaterkritiker ved den ansete søndagsavis The Observer, det uberegnelige fænomen Joan Littlewood. Det var i 1964.

Jeg traf hende første gang tre år tidligere – midt i en af de voldsomme og hyppige perioder, hvor hun (med sit eget udtryk) »ville skide på det hele og faneme ikke længer gad lave teater for gamle tedrillende damer«.

Hun var endnu en gang på vej væk fra det England, hvor teaterstykker op til 1956 kun kunne handle om personer, der tjente over 60.000 kr. om året eller som blev myrdet i huset hos en, der gjorde (ifølge samme Kenneth Tynan).

Joan – hvis man kaldte hende Miss Littlewood (hun er skilt), ville hun formentlig hælde sin øl ud over ens bukser – er omvandrende teater, drama, satirisk komedie og perlede lystspil. Hun tænder en cigaret, mens der endnu ligger en og oser i askebægeret eller på bordkanten, bander og ler, smider sig bagover og klør sig energisk i hovedet, så den uundværlige baret falder ned bag stolen. Stadig snakkende og gestikulerende med cigaretten mellem de store fortænder skubbet fremad for at undgå at få røg i øjnene samler hun den op og trykker den på plads.

Hun var på vej ud, havde ikke nogen klar mening om, hvad hun ville derude. At det skulle være noget med teater, var givet. Det blev det – i Nigeria, hvor hun gjorde den erfaring, at alle indbyggerne var tyve, skurke og drukkenbolte. – De ville være forbandet mageløse skuespillere, fordi de aldrig nogensinde har

set europæisk teater. De har aldrig hørt om god smag. De havde intet at ikke-lære. De kunne starte fra bunden og være shakespeare uden at vide det.

Tyve, skurke og drukkenbolte – det er Joan Littlewoods mennesker. Født af en 16-årig ugift mor i en obscur London-forstad for snart 64 år siden er hun ikke sentimental-socialist. Hun er kommunist – eller rettere: var indtil hun blev smidt ud af partiet. Dialektisk marxisme er ikke den spændetroje, der holder hende i ro. Det var ikke en erkendelse; det var et medfødt instinkt.

Allerede i 30'erne kendte og beundrede hun Brecht (hvilket er bemærkelsesværdigt i England, der først har opdaget ham i 60'erne), og hun lavede dokumentarfilm til BBC og agitationsjournalistik. Da hun i krigens første år blev frosset ud af BBC, begyndte hun at samle ligesindede skuespillere omkring sig og i 1945 navngav hun sit berømte projekt: *Theatre Workshop*.

Det var et teaterværksted i ordets egentligste forstand. Alle – skuespillere, teknikere, dramatikere – delte lige vilkår, og de var ikke opløftende. Ensemblet turnerede i ind- og udland (bl. a. i Norge og Sverige) i relativ ubemærkethed.

I 1953 fandt truppen fast tilholdssted – et victoriansk teater i Stratford-atte-Bowe, et af Øst-Londons usleste kvarterer. Her mente Joan Littlewood omsider at kunne realisere sin drøm: at gøre teater langt fra Londons glitrende overfladiske West End, teater for ganske almindelige mennesker, der aldrig ville drømme om at sætte deres ben i de plydspolstrede skuespilhuse i Shaftesbury Avenue.

Men hun havde gjort regning

uden vesteuropæisk teaters indbyggede dilemma: at teater er en klassebestemt adspredelse. De mennesker, hun ønskede at få i tale, ville blæse hende et stykke. Og da anmeldelserne samtidig var yderst forbeholdne, så var der ikke mange, der troede på, at teaterlederen Joan Littlewood ville beholde skindet på næsen.

Da – og det er den gamle historie om profeten og hjemlandet – kom det bratte stemningsomslag. Theatre Workshop blev i 1955 inviteret til den internationale teaterfestival i Paris og havde her forrygende succes. På én gang opdagede Londonkritikerne hende, og Stratford East blev stedet, hvor man så teater, hvis man ville være »in«.

Paradoksalt nok blev det denne overvældende, »moderigtige« begejstring, der ødelagde Joan Littlewood og de fundamentale principper bag Theatre Workshop. Hun måtte de følgende år afmægtigt være vidne til, at de »profittæatre«, hun afskyede, stjal hendes bedste skuespillere – skuespillere, som hun havde oplært og knyttet til sig med en særegen blanding af moderlighed og metoder, der »kunne gøre selv en fascistisk færdselsbetjent til skamme«.

Hendes største succes'er – Brendan Behan's »Gidslet« og den purunge Shelagh Delaney's »En duft af honning«, der simpelthen blev til gennem ensembles arbejde – blev overflyttet til West End, og med »Gidslet« fik hun sin debut på Broadway. Og hadede sig selv for det.

I 1961 gav hun op. I en afskeds-artikel i det nu heden-gangne teatertidsskrift »Encore« gjorde hun sin situation op: – Jeg kunne fortsætte, men også I ved, hvorledes teatret må fungere, hvis det skal afspejle et folks enestående evne i en sammensat tid. Kun et ensemble bestående af kunstnere kan gøre det. Det har intet formål, at kritikerne fra en dag til en anden udnævner en

Susanne Breuning

Erling Dalsborg

Bent Vestergaard

Sandy Grant

dramatikere til geni; disse dramatikere må slide og slæbe i nært samarbejde med andre kunstnere, hvis vi skal opnå, hvad vi ønsker og hvad vore medmennesker behøver: et stort teater.

Hun kom tilbage. Knap to år senere stod hun atter på den lurvede scene i Stratford East og brølede sine instruktioner ud gennem sin uundværlige megafon. Med en kraftanstrengelse, der skulle strække til at genforene et ensemble spredt for alle vinde og sammenfatte et kaos af dokumentariske brudstykker, sange og relevante forbindende tekster, et virvar af stil, skabte hun her »Åh, sikken herlig krig«, hendes mest ambitiøse projekt, hendes hidtil største succes.

Inspireret af et Black and White Minstrel Radio-Show udelukkende med sange fra Den første Verdenskrig besluttede hun sig til at omplante den første af de totale katastrofer til scenen.

Det er ikke en revy, det er ikke en tragedie, det er ikke en romance – det er det hele på én gang. Det er en afsløring af patos og absurditet, grusomhed og næstekærlighed, stupiditet og kynisme. Men det er først og fremmest utroligt effektivt teater.

I det originale program karakteriseres »Åh, sikken herlig krig« som en gruppeproduktion. Joan Littlewood har her sat sine idealer over sandheden. Forestillingen, der gik i 18 måneder i London og modtog Paris-kritikkens pris i 1965, er helt og holdent hendes.

Joan Littlewood forlod og vendte tilbage til sit teater flere gange, med lange pauser imellem. For tre år siden forlod hun igen Stratford East. Hun var kørt træt, følte at hun ikke længere havde kræfter til at slås mod kronisk pengemangel og de veletablerede teatres ukollegiale forsøg på at stjæle hendes skuespillere.

Siden 1975 har hun boet og arbejdet som underviser og skribent i Frankrig.

Tre af aftenens bagmænd. Fra venstre koreografen Sandy Grant, kapelmesteren Peter Beck og instruktøren Mads-Peter Neumann, der også har bearbejdet sykket. Bagsiden: Ruth Maisie og Børge Hilbert i deres åbningspotpourri

Kunsten at slå ihjel

– Hvad synes De om forestillingen? Sig mig det ærligt. Hvert ord talt fra denne scene er autentisk. Vi fandt materialet på fire uger, gravede det op i biblioteker, fra gamle krigssange, efterladte breve og memoirer, aviserne og de officielle rapporter. Det er første verdenskrig, det handler om, men for min skyld kunne det lige så godt have været den peleonnesiske krig, for det er jo historien om alle krige og om deres afsindige meningsløshed. Det er frygtelig godt, synes De ikke? For tyve år siden blev jeg næsten sat i fængsel for at behandle det samme emne. Nu, hvor vi er en provins af Amerika, kan vi gøre det.

Jeg ville gerne spille What a Wonderful War i Øst- og Vest-Berlin, i USA, i Frankrig, i Rusland – hvert sted skulle den opføres med deres egne krigssange, deres eget lo-

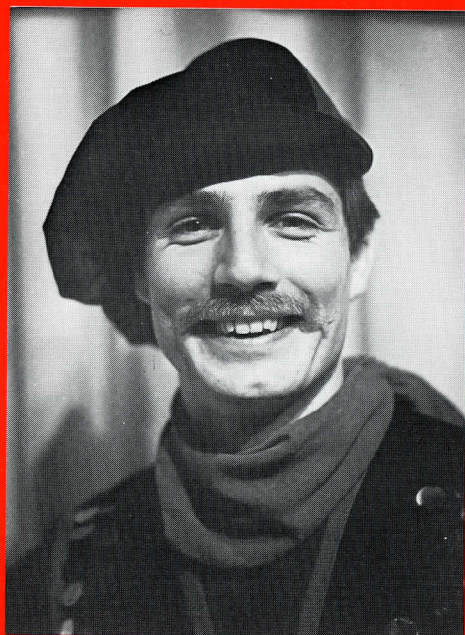
kale materiale. Tyske sange i Tyskland, franske sange i Frankrig, russiske i Rusland. Sandheden skal man altid høre af sine egne, og her i England er vi de nærmeste til at gøre det. Som englændere er det vor opgave at kæmpe mod England. Vi teaterfolk arbejder, vi dræber ikke, og dog er vi de eneste menesker, der forstår kunsten at slå ihjel – fordi vi dræber med ord, med pointer. Jeg forsikrer Dem for, vi har haft a hell of a good time ...

Jeg tror på det frygtelige spild af genier. Disse sange, der blev til i snavsede skyttegrave, de er vidunderlige, storslåede. De, der skabte dem, døde derude – ukendte.

Citat fra et interview med Joan Littlewood af Ninka i Politiken 21. april 1963, godt en måned efter ur-premierens på Theatre Royal i Stratford på »Åh, sikken herlig krig«.

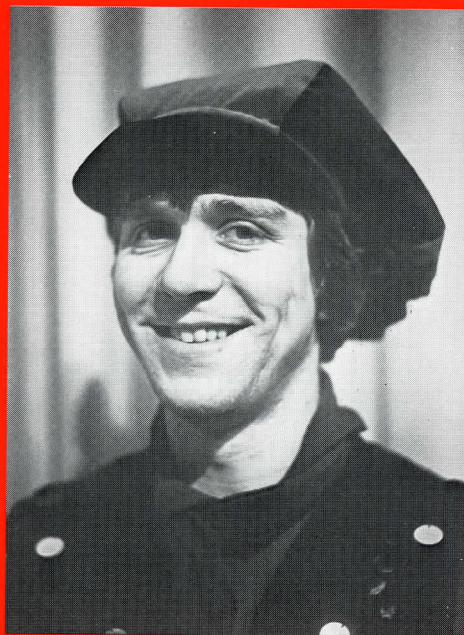
Rita Kristjansen

Hother Bondorff

Søren Petersen

Morten Eisner

